SILVIU BEREJAN – LINGVIST ADMIRABIL ȘI CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC ONORABIL

Dumitru APETRI

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Chișinău

Rezumat. *Academicianul Silviu Berejan, protagonistul articolului, e văzut de autor în câteva ipostaze: lingvist de marcă, conducător științific iscusit al cercetărilor de ordin filologic și umanistic, promotor activ al limbii române în R. Moldova, personalitate sensibilă față de valorile cu adevărat științifice și binevoitoare în relații cu creatorii lor.*

Cuvinte-cheie: *lingvist admirabil, conducător științific, promotor activ, personalitate sensibilă, științe umanistice, nivel interpretativ, generalizări.*

Abstract. *Academician Silviu Berejan, the protagonist of the article, is seen by the author in several ways: a distinguished linguist, a skilled scientific leader of philological and humanistic research, an active promoter of the Romanian language in Republic of Moldova, a personality that is sensitive to the scientific and benevolent values in relations with their creators.*

Keywords: *admirable linguist, scientific leader, active promoter, sensitive personality, humanities, interpretive level, generalizations.*

Aflarea mea în cadrul Institutului de Filologie al AȘM, în ultimele trei decenii de activitate a dlui S. Berejan, mi-a permis să-l cunosc pe dlui îndeaproape. Avea, pe bună dreptate, faimă de lingvist remarcabil și o evidentă vocație de dirijor științific. Înalta cultură generală, de care dispunea, îi stimula pătrunderea adâncă nu numai în specificul și esența fenomenelor lingvistice, dar și în natura, particularitățile studiilor de istorie și critică literară.

Am fost de mai multe ori martorul situațiilor, când literații, în preajma discutării rezultatelor muncii lor, se gândeau la reacțiile ce puteau să parvină din partea distinsului lingvist. În anii '70, Domnia sa realizase o exegeză fundamentală și unică în domeniul lingvisticii – „Echivalența semantică a unităților lexicale”. Această investigație, care avea o tangență directă cu domeniul sinonimiei, îi permitea să se pronunțe competent despre unele aspecte ale investigațiilor de ordin istorico-literar. Pe drept cuvânt se spune că munca scriitorului constă, cu preponderență, în alegerea sinonimelor. Deci,

cel versat profund în această sferă dispune de o anumită libertate în judecarea și aprecierea textului beletristic și, desigur, a comentariilor respective. Cu astfel de calități a fost înzestrat admirabilul lingvist academician S. Berejan. S-a întâmplat nu o singură dată, când intervențiile Domniei sale în dezbaterile aspectelor de ordin stilistic și chiar istorico-literar se dovedeau a fi de o utilitate mai pronunțată decât considerentele unor literați.

În paralel cu evidenta vocație de lingvist, S. Berejan era înzestrat cu un incontestabil talent de dirijor al cercetărilor științifice. Pe drept merit i s-a oferit în anii '80 postul de director al Institutului de Limbă și Literatură al AȘM. În această ipostază, căuta insistent să evite editarea unor lucrări inoportune, adică, afectate de orientări ideologice nefaste sau neaduse la nivelul interpretativ cuvenit. Un exemplu: conform unui plan editorial al Institutului, spre finele anilor '80, urma să apară partea a doua a volumului 3 al „Istoriei literaturii sovietice moldovenești”, care trebuia să reflecte starea de lucruri a contextului literar din segmentul de timp 1965-1985.

Vreo trei persoane dintre literați considerau că sunt riscante generalizările asupra unui proces viu, în continuă mișcare, metamorfoză, majoritatea însă opta pentru editare. Domnul director a aderat la opinia minorității și a stopat acțiunea nehibzuită îndeajuns. Înnoirile simțitoare, uneori chiar esențiale ale vieții cultural-artistice, provocate de Restructurarea gorbaciovistă, au confirmat pe deplin justiția deciziei luate atunci.

În anii '90, domnul S. Berejan a beneficiat de avansări solide: i-a fost acordat titlul de academician și i s-a încredințat dirijarea Secției de științe umanistice. Aflându-se în această funcție, a întreprins un șir de acțiuni care au îmbunătățit substanțial activitatea științifică a filialei respective, dar, cu sufletul și firea, a rămas atașat profund, până la finele vieții, de domeniul lingvisticii, de destinul limbii române. Concludentă în acest sens este participarea sa activă la elaborarea dicționarilor explicative, etimologice, a manualelor universitare („Curs de gramatică istorică”, „Lingvistică generală”), a lucrării „Cuvântul și lupta de idei”.

În final, mă îndeamnă firea să fac o mărturie ce mă privește personal. La absolvirea doctoraturii, am fost angajat la serviciu în sectorul „Relații literare moldo-ruso-ucrainene”. Cercetam tema „Receptarea literaturii ucrainene în Republica Moldova în perioada 1924-1984”. Spre nedumerirea și mirarea mea, rezultatele muncii înfăptuite de mine adeseori se pomeneau în contradicție cu orientările sectorului. Îmi permit să reproduc câteva opinii personale și argumentările contrare. Mi se reproșa mereu că subapreciez calitatea traducerilor realizate în republică până în anii '60.

Reproduc câteva dintre constatările ce provocau opinii contrare: a) calitatea traducerilor efectuate la noi în republică până pe la mijlocul anilor '60 (cu mici excepții) nu pot asigura o receptare adecvată a originalelor ucrainene. b) așa cum au apărut, mi se spunea, populația le citea, erau declamate în scenă, figurau în manuale. Analizele ce le prezintă trebuie să rămână pe masa d-tale de lucru, la sector să aduci concluzii în cheia prieteniei; a) versiunile din poezia șevcenkiană, ticluite în RASSM, nu sunt decât o propagare prin rușine a operelor Poetului național al Ucrainei. b) e o exagerare. Șevcenko era cunoscut și adorat în spațiul transnistrean atât prin intermediul limbii ucrainene, cât și prin traducerile din perioada interbelică. Această constatare i-a pus serios în gardă pe colegi, mi-au refuzat participarea la sărbătorirea aniversării a 160-ea de la nașterea marelui Cobzar și au continuat să-mi citească articolele cu atenție exagerată și cu suspiciuni.

Alte opinii neacceptate de colegii mei (cu excepția Alexandrinei Matcovschi): a) circulă la noi lucrări cu tematica raporturilor literare moldo-ruso-ucrainene ce conțin exagerări despre influența literaturii ruse și ucrainene asupra literelor moldovenești; b) lucrările existente nu sunt chiar ideale, dar să nu uităm de o chestiune foarte importantă: ele au înalta misiune de a combate atacurile ideologiei capitaliste; a) nu de puține ori se întâmplă că analogiile tipologice din anumite lucrări editate nu numai la Chișinău sunt prezentate eronat ca fapte de influență est-slavă; b) aici chestiunea e subtilă: nivelul interpretării depinde direct de pregătirea teoretică a autorului. a) noi, membrii sectorului de relații literare, nu putem asigura o cercetare eficientă a literaturii ruse din Moldova din cauza necunoașterii realităților (Siberia, Tundra, Orientul depărtat) zugrăvite în scrierile lor etc. b) trebuie să conștientizăm cu toții faptul că noi suntem nu numai o instituție științifică, ci și ideologică.

Când am văzut că opiniile, la care țineam și le consideram corecte, tensionează tot mai mult raporturile mele cu sectorul, am schimbat munca de cercetare pe cea de predare. M-am angajat la Institutul Republican de Perfecționare a Cadrelor Didactice. Între timp, domnul S. Berejan devine director al Institutului de Filologie. Aflând motivele plecării mele, mi-a propus să revin și să reiau activitatea științifică în oricare dintre sectoarele existente. La finele celui de al doilea an de muncă în calitate de lector, m-am întors la institut și iată activez aici până azi. Pe parcurs domnul academician mi-a făcut și o altă propunere, dar, din teama de a fi suspectat de lipsă de modestie, o las în anonimat.

Așadar, regretatul academician Silviu Berejan, pe care îl comemorăm actualmente, întruchipa un înalt devotament științific, calități de dirijor iscusit al proceselor de cercetare, de promotor activ al limbii române în spațiul urgisit de străini al Basarabiei, precum și o personalitate ce manifesta multă bunăvoință față de colegii și subalternii săi.

Referințe bibliografice:

1. BAHNARU, Vasile, BEREJAN, Silviu. *Cuvântul și lupta de idei*. Chișinău: Știința, 1986.
2. BEREJAN, Silviu. *Echivalența semantică a unităților lexicale* (publicat în rusă). Chișinău: Știința, 1973.
3. BEREJAN, Silviu (în colab.). *Lingvistica generală*. Chișinău: Lumina, 1985.
4. BEREJAN, Silviu (în colab.) *Curs de gramatică istorică a limbii române*. Chișinău: Lumina, 1985.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC.